

HANDREIKING VERDUURZAMING VAN WONINGEN EN GEZONDHEID

December 2019

Drs. Amy Kragt
Drs. ing. Jolanda Willems
Ir. Jan van Ginkel
Drs. Janneke Mikkers

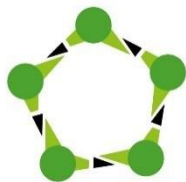

IJsselland

Gelderland-Midden

Dit project is mogelijk gemaakt door

Academische Werkplaats
MILIEU EN GEZONDHEID

1 INLEIDING

1.1 Context

Verduurzamen van woningen staat hoog op de agenda voor de komende jaren. In Nederland is 2018 het nationale Klimaatakkoord aangenomen waar het speerpunt is een CO₂ reductie van minimaal 49 procent in het jaar 2030¹. Op het gebied van bebouwde omgeving zijn onder andere de volgende afspraken gemaakt: gemeenten krijgen een centrale rol, zij bepalen samen met bewoners en gebouwde omgeving per wijk wat de beste oplossing is voor warmte en stroom. Daarnaast moeten de woningcorporaties de motor aanzwengelen om al hun 2,4 miljoen woningen te verduurzamen. Daarna komt het pas voor de huiseigenaren in bereik om hun woning te verduurzamen²

Het verduurzamen van woningen biedt een uitstekende kans om in te spelen op het leefmilieu in en rondom de woningen. Indien er bij de verduurzaming onvoldoende rekening wordt gehouden met gezondheidsaspecten brengt dit risico's met zich mee. Bijvoorbeeld met goed isolerende maatregelen dient er rekening gehouden te worden met ventilatie, omdat anders het binnenklimaat verslechtert. Doordat er zich hinderlijke en schadelijke stoffen in het binnenmilieu ophopen, kunnen bewoners last krijgen van bijvoorbeeld luchtwegklachten, infectieziekten en longkanker³. Ongunstige milieuomstandigheden zijn verantwoordelijk voor 4,0% van de totale ziektelast in Nederland, waarvan 0.5% toe te schrijven is aan het binnenmilieu. Daarnaast heeft 61% van de klachten die binnenkomen bij de GGD'en betrekking op het binnenmilieu⁴.

Veel gemeenten en woningcorporaties zijn op dit moment, in navolging van het nationale Klimaatakkoord, begonnen aan de planning voor het verduurzamen van woningen. Bij de uitvoering van deze plannen is het belangrijk dat er naar de gezondheidseffecten van de leefomgeving wordt gekeken. Uit oriënterende gesprekken komt naar voren dat hier genoeg draagvlak voor is vanuit de GGD'en, de Provincie en woningcorporaties. Echter is het nu onduidelijk met welke factoren rekening gehouden dient te worden en welke praktische adviezen meegegeven kunnen worden.

1.2 Doelstelling

Het doel van dit onderzoek is deze aandachts-, knel- en verbeterpunten in kaart te brengen op het gebied van gezondheid bij het verduurzamen van bestaande woningen. Er is gekozen voor het verduurzamen van bestaande woningen omdat daar op dit moment het meeste geld en aandacht naartoe gaat. Daarnaast betreft het vaak sociale huurwoningen, waarbij de bewoners al meerdere risicofactoren bezitten voor het ontstaan van gezondheidsklachten.

Voor dit onderzoek zijn er de volgende onderzoeksvragen opgesteld:

- Wat zijn de aandachtsgebieden bij het verduurzamen van bestaande woningen? In eerste instantie zal dit onderzoek zich richten op de grote thema's, later kunnen andere thema's (ook naar gelang de ontwikkeling) toegevoegd worden.
- Wat zijn voor elk aandachtsgebied de knel- en verbeterpunten? Er wordt zowel gekeken naar de kennis en ervaring vanuit de praktijk als de wetenschap.
- Wat kan elke instantie (GGD, gemeente, woningcorporatie) adviseren vanuit gezondheidskundig oogpunt en welke knel- en verbeterpunten zijn van toepassing?

Een resultaat van dit project is dat ook beter zichtbaar wordt wat huidige knelpunten/uitdagingen zijn. Hierdoor zal mogelijk ook meer noodzaak en/of kansen zichtbaar worden voor lokale, provinciale en landelijke politiek om meer (stimulerende) maatregelen te nemen om "woningen "gezond" te verduurzamen.

¹ Klimaatakkoord.nl

² Afspraken in sector gebouwde omgeving (<https://www.klimaatakkoord.nl/gebouwde-omgeving/documenten/publicaties/2018/12/21/gebouwde-omgeving>) 21-12-2018

³ Handboek binnenmilieu

⁴ <https://www.volksgezondheidenzorg.info/onderwerp/ziektelast-dalys-0/bijdrage-risicofactoren>

2. AANPAK

Voor de uitvoering van het project zijn de volgende fasen doorlopen:

- a) Werksessie met werkgroep binnenmilieu en Rik Bogers (RIVM).

Het project is gestart met het in kaart brengen van relevante adviseurs en partijen. Hiervoor zijn suggesties gedaan door leden uit de werkgroep binnenmilieu van de GGD op 27 mei 2019. Op basis hiervan is besloten om kennis en ervaringen op te halen, door middel van interviews.

- b) Interviews

De volgende kennishouders zijn geïnterviewd:

- Mieke Weterings, Gemeente Den Haag, 27 mei 2019
- Eigen huis, Jan Roelof Hoving, bouwkundig specialist Kenniscentrum en Steven Wayenberg, 4 september 2019
- TU Delft, Prof. Laure Itard en Philomena Bluysen, 14 juni 2019
- Department of the Built Environment | Eindhoven University of Technology, Dr.ir Lada Hensen Centnerová, 23 September 2019
- Paul Wensveen en Jan van Ginkel, adviseurs milieu en gezondheid GGD IJsselland en GGD Twente, 26 april 2019.

- c) Literatuur

Er is een literatuur onderzoek verricht op basis van de input uit de interviews. Daarnaast zijn de reeds bestaande richtlijnen van de GGD, op dit thema, als basis genomen.

- d) Schrijven handleiding

De handleiding is gemaakt in de vorm van een Exceloverzicht, waarin per aandachtspunt beschreven staat wat eventuele knelpunten kunnen zijn en welk advies kan worden gegeven.

- e) Toetsing handleiding

De handleiding en de begeleidende stukken zijn voorgelegd aan verschillende interne en externe deskundigen met de vraag om hier een oordeel over te vellen en/of aanvullingen te geven:

- ir. Claudia Bouwens, Programmabegeleider Energie & Duurzaamheid, NEPRON
- Dr.ir Lada Hensen Centnerová, Department of the Built Environment | Eindhoven University of Technology
- Drs. Roel Selen, GGD regio Brabant
- Inge van der Heyden. Verpleegkundige Maatschappij & Gezondheid, team Milieu en Gezondheid GGD regio Utrecht
- Woningcorporatie Utrecht
- Dr. Rik Bogers, RIVM
- Ferdinand Jongeling De Goede Woning, woningcorporatie Zoetermeer
- Mieke Weterings, Gemeente Den Haag.

- f) Communicatie

Bij communicatie kan een onderscheid worden gemaakt naar interne en externe communicatie. Ten behoeve van de communicatie met externen zal een praatplaat gemaakt en een toelichting op de praatplaat (zie bijlage 1). Deze zijn opgesteld in samenspraak met de afdeling communicatie voor het laten aansluiten van het product op de gebruikers. Tevens zal nog worden onderzocht welke mogelijkheden om externe doelgroepen te bereiken waaronder woningcorporaties en burgers.

Interne communicatie zal plaatsvinden via reeds bestaande overleggen en scholingsstructuren binnen de GGD.

3. RESULTATEN

Het resultaat van dit project is een eerste overzicht dat in kaart brengt welke factoren samenhangen met het verduurzamen van woningen en welke gezondheidsrisico's of –verbeteringen het kunnen opleveren.

Het resultaat wordt in drie stukken opgeleverd, namelijk:

- Een praatplaat, te gebruiken voor gesprekken met externen over verduurzamen van woningen en gezondheid.

 <p>Isoleren & Ventileren</p>	 <p>Installaties</p>	 <p>Hitte</p>
<p>Voorkom schimmels</p> <p>Isoleer de woningschil <i>volledig</i></p> <p>Verbeter de <i>ventilatie</i>:</p> <ul style="list-style-type: none">• Capaciteit• Inregeling• Thermisch comfort	<p>Beperk geluidhinder van:</p> <ul style="list-style-type: none">• Mechanische ventilatie en warmtepompen <p>Vermijd:</p> <ul style="list-style-type: none">• Risico op bodemtrillingen• Houtrook	<p>Voorkom hittestress</p> <p>Verkoeling woning</p> <p>Koele plekken in woonomgeving</p>
<p>Communicatie</p>	<p>Bewonersgedrag</p>	

- Toelichting op de praatplaat.
- Handleiding in de vorm van een Exceloverzicht, waarin per aandachtspunt beschreven staat wat eventuele knelpunten kunnen zijn en welk advies kan worden gegeven.

De handleiding is flexibel zijn en zal in de toekomst worden aangevuld. Dit omdat ontwikkelingen binnen de verduurzaming snel gaan en de innovatiegraad hoog is.

De handleiding is initieel bedoeld voor GGD medewerkers ter advisering, maar zal ook ter beschikking worden gesteld aan andere organisaties, indien ze dit bruikbaar achten. Met deze kennis kunnen GGD-medewerkers zich proactief opstellen richting gemeenten en andere organisaties en hun adviesrol op dit gebied beter vervullen.

Het beheer van de handleiding zal worden belegd binnen de werkgroep binnenmilieu.

4. DELEN VAN RESULTATEN

De resultaten zijn reeds gedeeld op de volgende bijeenkomsten:

- Kenniskring, Toelichting academische werkplaats document “verduurzaming en energietransitie in woningen “ door Jan van Ginkel, milieugezondheidskundige GGD Twente en GGD IJsselland, 11 september 2019
- RIVM ontmoetingsdag, (Gezondheids-)problemen door verduurzaming en energietransitie in Woningen, Jan van Ginkel, milieugezondheidskundige, GGD Twente en GGD IJsselland, Paul Wensveen, milieugezondheidskundige, GGD Twente en GGD IJsselland en Erna Mobach, directeur bestuurder, De Goede Woning in Rijssen, 26 september 2019
- Werkgroep binnenmilieu, 7 oktober 2019

Tevens is het resultaat gedeeld met het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, mr. ir. E.J.G.E.M. Bijl, Coördinerend beleidsmedewerker gezondheid en gebouwen

Daarnaast zal de informatie nog worden verwerkt tot bruikbare informatie voor de burger op de website gezonde leefomgeving. Hierover lopen reeds gesprekken.

Tot slot zullen gesprekken worden gevoerd met Universiteit Eindhoven om kennis in te toekomst nog beter te delen zowel onderling als met stakeholders.

GGD Gelderland-Midden is onderdeel van de Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden

GGD Gelderland-Midden

Postbus 5364

6802 EJ ARNHEM

T 0800 8446 000

E ggd@vggm.nl

I www.vggm.nl

Gelderland-Midden